

Anri Šarjer

PAPIJON

Prevela s francuskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala

Henri Charrière

PAPILLON

Copyright © Éditions Robert Laffont, Paris, 1969

Translation Copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

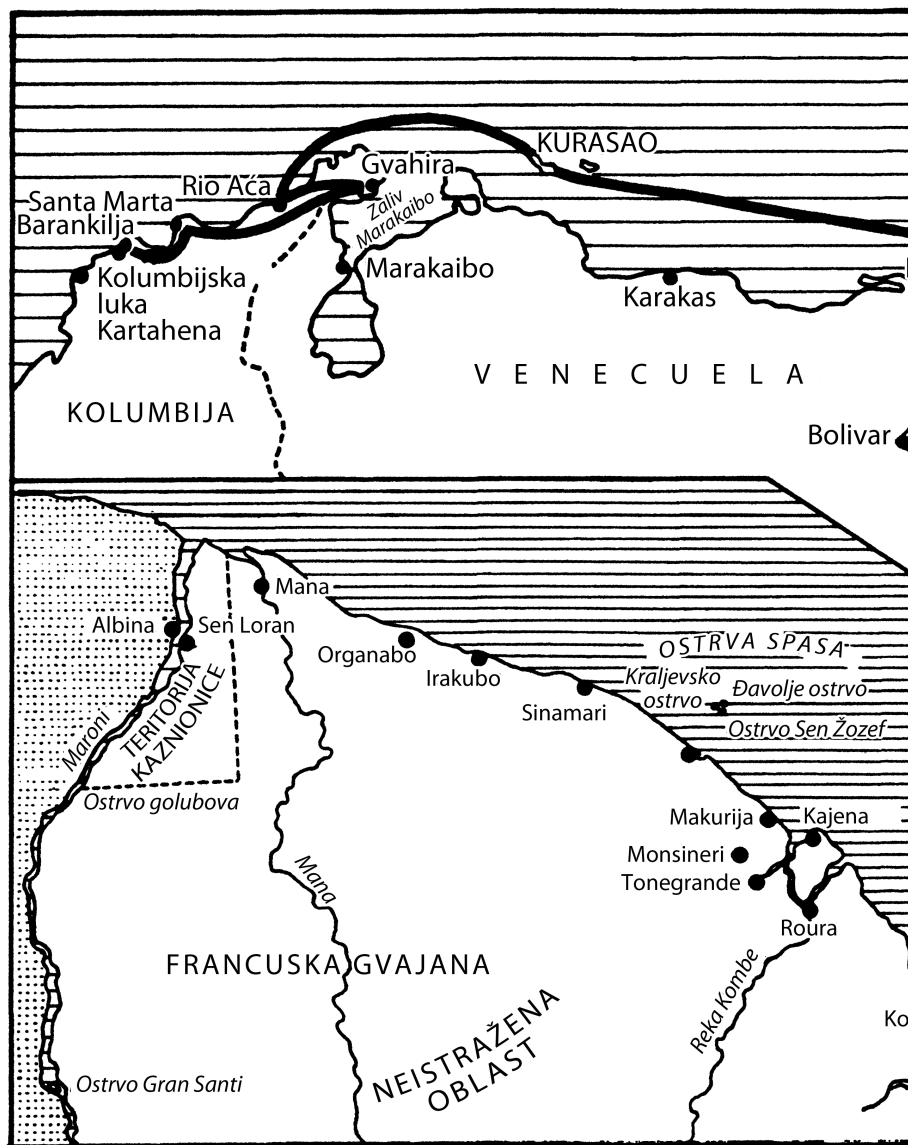
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

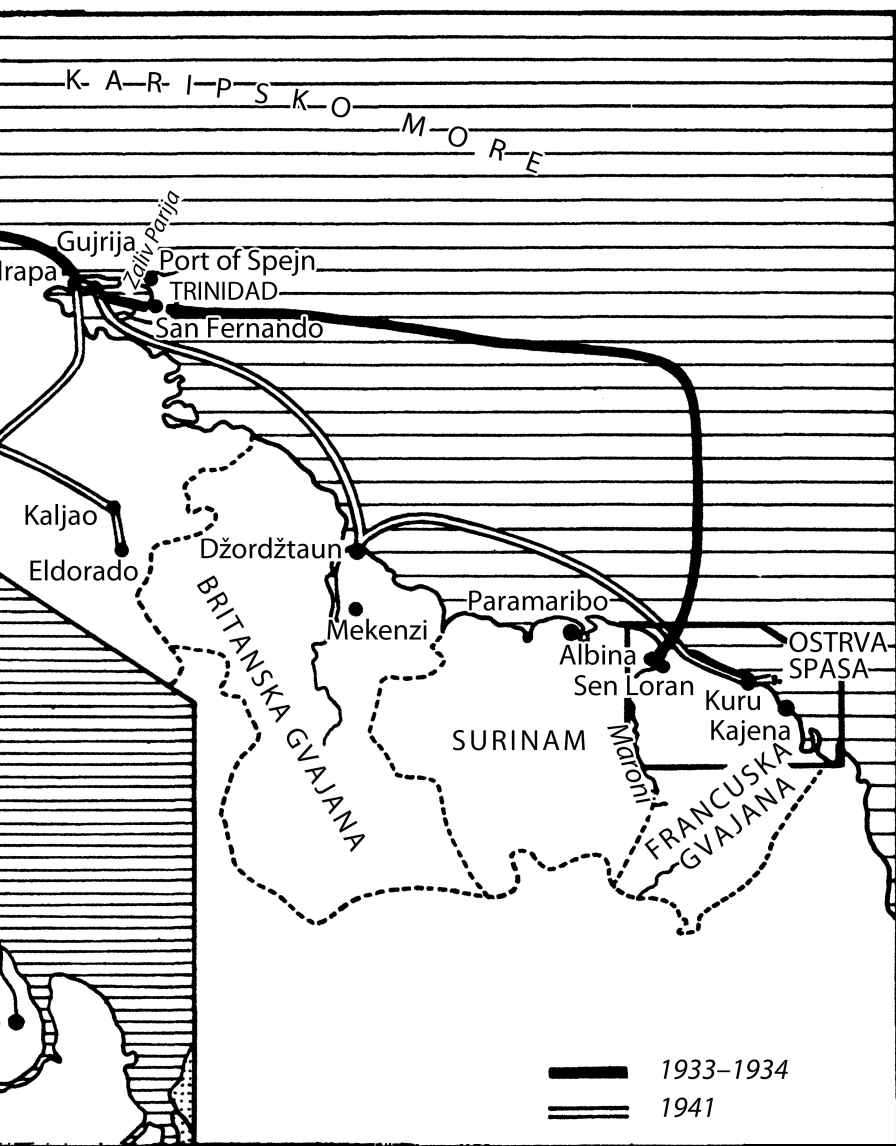
*Venecuelanskom narodu,
skromnim ribarima u zalivu Parija,
svima – intelektualcima, vojnicima i
drugima – koji su mi pružili priliku
da ponovo živim,*

Riti, mojoj ženi i najdražoj prijateljici.

SADRŽAJ

Predgovor, <i>Ž-P. Kastelno</i>	11
Prva sveska: PUT U PAKAO	15
Druga sveska: NA PUTU ZA ROBIJAŠNICU	42
Treća sveska: PRVO BEKSTVO	71
Četvrta sveska: PRVO BEKSTVO (nastavak)	111
Peta sveska: POVRATAK U CIVILIZACIJU	174
Šesta sveska: OSTRVA SPASA	239
Sedma sveska: OSTRVA SPASA	299
Osma sveska: POVRATAK NA KRALJEVSKE OSTRVO	338
Deveta sveska: SEN ŽOZEF	370
Deseta sveska: ĐAVOLJE OSTRVO	397
Jedanaesta sveska: OPROŠTAJ OD ROBIJAŠNICE	447
Dvanaesta sveska: DŽORDŽTAUN	453
Trinaesta sveska: VENECUELA	492
Papirjon ili usmena književnost, <i>ŽAN-FRANSOA REVEL</i>	519

PREDGOVOR

.....

Ova knjiga verovatno ne bi ni postojala da u julu 1967, godinu dana posle zemljotresa koji je razorio Karakas, jedan šezdesetogodišnjak nije iz tamošnjih novina saznao za Albertinu Sarazen. Ta žena, mali crni dijamant, oličenje živahnosti, smeha i hrabrosti, upravo je umrla. Postala je slavna širom sveta zato što je za nešto više od godinu dana objavila tri knjige, od kojih dve o svojim bekstvima sa robije i o boravku u zatvoru.

Taj čovek se zvao Anri Šarjer i došao je izdaleka. Tačnije, iz robijašnice u Kajeni, kuda je deportovan 1933. On jeste bio kriminalac, ali je tamo poslat na izdržavanje doživotne kazne zbog ubistva koje nije počinio. Anri Šarjer, u podzemlju svojevremeno poznat kao Papijon,¹ rođen je u učiteljskoj porodici u Ardešu 1906. godine. Po rođenju je Francuz, ali je danas Venecuelanac,² zato što su tom narodu njegov pogled na svet i njegova reč bili važniji od njegovog sudskog dosijea i zato što trinaest godina koje je proveo bežeći i boreći se da umakne iz pakla robijašnice više govore o njegovoj budućnosti nego o njegovoj prošlosti.

Šarjer, dakle, u julu '67. ulazi u francusku knjižaru u Karakasu i kupuje roman Astragal. Na banderoli je bio napisan jedan broj: 123.000. Kad ga je pročitao, pomislio je: „Lepo, ali ako je ova cura sa

¹ Fr.: leptir. (Prim. prev.)

² Ovaj predgovor je pisan u maju 1969, četiri godine pre Šarjerove smrti. (Prim. prev.)

polomljenom košćicom,³ koja je išla od skrovišta do skrovišta, prodala 123.000 primeraka, ja ću sa svojim tridesetogodišnjim pustolovina-ma prodati triput više.“

Logično ali krajnje opasno razmišljanje: nakon uspeha Albertinine knjige, stolovi urednika zatrpani su desetinama rukopisa bez ikakvih izgleda da budu objavljeni. Zato što ni najveća pustolovina, nesreća i nepravda nisu dovoljne za dobru knjigu. Potreban je onaj jedinstveni dar da se one opišu tako da čitalac vidi, oseti i doživi duboko u sebi – kao da je i sâm bio tamo – sve ono što je video, osetio i doživeo onaj ko je napisao knjigu.

Upravo je u tome Šarjerova velika šansa. Nijednom mu nije palo na pamet da napiše makar jedan jedini red o svojim pustolovina-ma: on je srdačan, vatren čovek od akcije koji voli život, oštrog oka i toplog, pomalo promuklog južnjačkog glasa, čovek koga možete satima da slušate pošto priča bolje od bilo koga, to jest kao svi veliki pripovedači. I čudo se dogodilo: on nema veze i poznanstva, niti književne ambicije (napisaće mi: „Šaljem Vam svoje pustolovine, dajte ih nekom profesionalcu da napiše knjigu“), ali dok čitate ono što je napisao, imate utisak „da vam priča“, vi to vidite, osećate i proživljavate i ako morate da prekinete čitanje na kraju neke stranice upravo u trenutku kad vam kaže da će otići u klozet (mesto koje u robijašnici ima različite i važne uloge), morate da okrenete stranicu, jer tamo više ne ide on, već vi sami.

Tri dana pošto je pročitao Astragal, Šarjer u jednom dahu ispisuje dve stranice sveske školskog formata, sa spiralom. Zastaje samo zato da bi čuo mišljenje dvoje-troje ljudi o toj svojoj novoj pustolovini, koja je za njega možda uzbudljivija od svih ostalih, pa se početkom '68. baca na pisanje nastavka. Ispisao je trinaest svezaka za dva meseca.

Kao i Albertinin rukopis, i njegov mi je stigao poštom, u septembru. Tri nedelje kasnije Šarjer je došao u Pariz. Ja sam, zajedno sa Žan-Žakom Poverom, objavio Albertinin roman: Šarjer mi poverava svoje delo.

Premda je knjiga pisana po sećanju, koje je još bilo bolno, i premda ju je kucalo nekoliko daktilografa amatera, ne baš vrsnih poznavalaca francuskog jezika, nisam maltene ništa dirao. Samo sam popravio

³ Astragal je jedna od nožnih košćica. (Prim. prev.)

interpunkciju, preveo neke previše nerazumljive hispanizme i ispravio neke nejasnoće i inverzije prouzrokovane time što je Šarjer u Karakasu svakodnevno koristio tri ili četiri jezika naučena po sluhu.

Što se tiče njene autentičnosti, jemčim za nju. Šarjer je u dva navrata dolazio u Pariz i dugo smo razgovarali. Danima, a ponekad i noćima. Moguće je, naravno, da su posle trideset godina neke pojedinosti zamagljene, da ih je pamćenje izmenilo. One su zanemarljive. Što se tiče suštine, dovoljno je da pogledate knjigu KAJENA profesora Deveza (Julliard, ed. Archives, 1965) i odmah ćete uvideti da Šarjer nije preterivao kad je govorio o životu u robijašnici i njegovim užasima. Naprotiv.

Iz principijelnih razloga, promenili smo imena svih robijaša, čuvara i upravnika kaznionica, pošto ova knjiga nema za cilj da nekoga napada, već da opiše određene tipove ljudi u jednom posebnom svetu. Isto važi za datume: neki su tačni, a neki samo približni. To je dovoljno. Zato što Šarjer nije hteo da napiše knjigu iz istorije, već da ispriča – onako kako je sâm doživeo, sa svom surovošću i verom u sebe – ono što izgleda kao neverovatna epopeja čoveka koji ne prihvata preterani nesklad između razumljive potrebe društva da se zaštiti od kriminalaca i represije nedostojne jedne civilizovane države.

Žan-Pjer Kastelno

PRVA SVESKA

.....

PUT U PAKAO

SUĐENJE

To je bila šamarčina, trebalo mi je trinaest godina da se oporavim od nje. Morali su dobro da se potrude kako bi mi je zviznuli. To, naime, nije bila obična ćuška.

Dvadeset šesti oktobar 1931. Izveli su me u osam ujutru iz ćelije u zatvoru Konsjeržeri, gde se nalazim već godinu dana. Sveže sam obrijan, lepo obučen, izgledam otmeno u odelu šivenom kod poznatog krojača, upotpunjenom belom košuljom i svetloplavom leptir-mašnom.

Imam dvadeset pet godina, ali izgledam kao da mi je dvadeset. Žandari su ljubazni, pomalo se susprežu zbog moje „džentlmenške“ pojave. Čak su mi skinuli lisice. Sva šestorica – petorica žandara i ja – sedimo na dvema klupama u praznoj sali. Napolju je tmurno. Naspram nas su vrata koja verovatno vode u sudnicu, pošto se nalazimo u Palati pravde departmana Sena, u Parizu.

Ubrzo će mi suditi za ubistvo. Remon Iber, moj advokat, došao je da me pozdravi: „Ne postoji nijedan ozbiljan dokaz protiv vas, uveren sam da će nas osloboditi.“ Nasmešim se na ovo „nas“. Čovek

bi pomislio da se i on, advokat Iber, pojavljuje pred sudom u svojstvu okrivljenog i da će, u slučaju osude, i on morati da izdrži kaznu.

Pojavljuje se vratar i poziva nas da uđemo. Okružen četvoricom žandara i policijskim narednikom, ulazim kroz širom otvorena dvokrilna vrata u ogromnu dvoranu. Da bi mi opalili šamar, sve su obojili u krvavocrveno: tepih, zavese na velikim prozorima, čak i odore sudija koji će mi uskoro suditi.

„Gospodo! Sudije!“

Šestorica muškaraca ulaze, jedan po jedan, na vrata s desne strane. Predsednik i petorica sudija sa kapama na glavi. Predsednik se zaustavlja pored stolice u sredini, ostale sudije staju desno i levo od njega.

U sali, gde svi stoje, uključujući i mene, vlada zastrašujuća tišina. Sudije sedaju; ostali takođe.

Predsednik, strogi debeljko rumenih obraza, gleda me u oči, ne pokazujući nikakva osećanja. Zove se Beven. Kasnije će nepri-
strasno voditi pretres i svima će svojim držanjem staviti do znanja da on, sudija od karijere, nije u potpunosti ubeđen u iskrenost svedoka i policajaca. Ne, on neće preuzeti odgovornost za šamar: on će mi ga samo opaliti.

Pradel je državni pravozastupnik. Advokati ga se listom plaše. Bije ga zlokoban glas da je glavni snabdevač giljotine i kaznionica u Francuskoj i na prekomorskim teritorijama.

Pradel zastupa državno tužilaštvo. U njemu nema ni trunke ljudskosti. On predstavlja zakon, rukuje vagom pravde i učiniće sve što je u njegovoj moći da njegov tas prevagne. Ima oči ptice grabljivice. Spustivši malo kapke, pilji u mene s visine: najpre zato što je njegova stolica postavljena tako da je iznad mene, a zatim i zato što je visok najmanje metar i osamdeset, koje nadmeno nosi. Ne skida crveni ogrtač, ali stavlja kapu ispred sebe. Naslanja se na ručerde nalik na prakljače. Zlatna burma pokazuje da je oženjen; na malom prstu nosi prsten od uglačanog klina za potkivanje konja.⁴

Naginje se malo ka meni ne bi li delovao još više. Kao da mi kaže: „Grdno se varaš, prijatelju, ako misliš da ćeš mi umaći. To se

⁴ U nekim delovima Francuske postoji verovanje da takav prsten donosi sreću. (Prim. prev.)

ne vidi, ali moje ruke su kandže, moji nokti, čvrsto usađeni u moju dušu, raskomadaće te. Advokati me se plaše i važim za opasnog tužioca upravo zato što nikad ne ispuštam plen.“

„Uopšte me ne zanima jesi li kriv ili nevin, treba samo da iskoristim sve što je protiv tebe: tvoj boemski život na Monmartru, svedočenja koja je iznudila policija i izjave žandara. Treba dovoljno da te ocrnim pomoću te odvratne hrpe koju je sakupio istražni sudija i porotnici će te isključiti iz društva.“

Da li ja to sanjam ili ga zaista jasno čujem kako mi se obraća? U svakom slučaju, stvarno me plaši taj „žderač ljudi“.

„Predaj se, optuženi. Pre svega, ne pokušavaj da se braniš: ja ću te odvesti na 'put u pakao'.“

„Nadam se da se ne uzdaš u porotnike. Ne zavaravaj se. Ova dvanaestorica nemaju pojma o životu.“

„Pogledaj ih samo kako sede naspram tebe. Vidiš li dobro ovu dvanaesticu koje su doveli u Pariz iz neke zabiti? To su malo-građani, penzioneri i trgovci. Ne moram da ti ih opisujem. Ne misliš valjda da će oni razumeti tvojih dvadeset pet godina i život koji vodiš na Monmartru? Za njih su Pigal i Beli trg oličenje pakla, a svi koji žive noću neprijatelji društva. Silno se ponose što su porotnici u Krivičnom sudu u Parizu. Osim toga, uveravam te da pate zbog svojih bednih malograđanskih života.“

„A ti dolaziš mlad i lep. Pogodio si, neću se libiti da te opišem kao Don Žuana sa Monmartra. Tako ću na samom početku pretvoriti ove porotnike u tvoje neprijatelje. Previše si se dobro obukao, trebalo je da dođeš u skromnom odelu. To ti je velika taktička greška. Zar ne vidiš da ti zavide na odelu? Oni se oblače kao samarićani i nikada, čak ni u snu, nisu nosili odelo nekog poznatog krojača.“

Deset je sati, počinje pretres. Preda mnom su petorica sudija i agresivni državni tužilac koji će upotrebiti svu svoju makijavelističku moć, svu svoju inteligenciju ne bi li ubedio tu dvanaesticu prostodušnih ljudi da sam kriv i da je robija ili giljotina jedina ispravna kazna.

Sudiće mi za ubistvo jednog svodnika i doušnika sa Monmartra. Nema nijednog dokaza, ali će panduri – oni dobiju unapređenje svaki put kad otkriju počinioca nekog zločina – izjaviti da sam kriv.

U nedostatku dokaza, reći će da imaju „poverljive“ informacije koje ne ostavljaju nikakvu sumnju. Svedok po imenu Polen, koga su oni pripremili – prava-pravcata ploča snimljena na Keju Orfevr broj 36⁵ – biće najbolja tačka optužnice. Pošto tvrdim da ga ne poznajem, predsednik će me u jednom trenutku krajnje nepristrasno pitati: „Kažete da ovaj svedok laže. U redu. Ali zašto bi lagao?“

„Gospodine predsedniče, nisam ni trenuo otkako sam uhapšen, ali ne zato što me grize savest zbog ubistva Malog Rolana, pošto ja to nisam učinio, već zato što se pitam zašto se ovaj svedok okomio na mene i zašto svaki put kad optužbi ponestanu argumenti iznese nove tvrdnje ne bi li joj pomogao. Došao sam, gospodine predsedniče, do zaključka da su ga policajci uhvatili na delu i da su se nagodili s njim: progledaćemo ti kroz prste ako optužiš Papijona.“

Tada nisam ni znao koliko sam u pravu. Polen, tada predstavljen kao pošten čovek koji nije osuđivan, uhapšen je nekoliko godina kasnije zbog trgovine kokainom.

Advokat Iber pokušava da me brani, ali on nije ni do kolena državnom tužiocu. Jedino advokat Bufe uspeva da dovede tužioca u nezgodan položaj svojim prezrivim držanjem, ali to, nažalost, kratko traje i Pradelova veština vrlo brzo odnosi prevagu u tom dvoboju. Povrh svega, on laska porotnicima, koji se nadimaju od ponosa zato što se jedna tako važna osoba odnosi prema njima kao prema sebi ravnima, kao prema svojim saradnicima.

Šahovska partija je završena u jedanaest noću. Moji branioci su matirani. Osudili su me, iako sam nevin.

Francusko društvo, koje zastupa državni tužilac Pradel, doživotno je izopštilo jednog dvadesetpetogodišnjaka. Nema cenkanja! Gorku pilulu dobijam od predsednika Bevena.

„Optuženi, ustanite“, kaže on bezbojnim glasom.

Ustajem. U sudnici vlada mrtva tišina, svi zadržavaju dah, srce mi kuca malo brže. Porotnici me posmatraju ili obaraju pogled, deluju postićeno.

„Optuženi, porotnici su potvrdno odgovorili na sva pitanja osim na jedno, ono o predumišljaju. Osuđujem vas na doživotni prinudni rad. Želite li nešto da izjavite?“

⁵ Sedište Kriminalističke policije. (Prim. prev.)

Nisam se ni pomerio, ponašam se potpuno normalno, samo malo jače stežem ogradu boksa za zatvorenike na koju sam se naslonio.

„Želim, gospodine predsedniče. Nevin sam, ja sam žrtva policijske nameštaljke.“

Iz dela iza sudija, gde sede otmene gospođe, dopire žamor. Ne podižući glas, kažem im:

„Čutite, vi žene okićene biserima, koje dolazite ovamo da biste se naslađivale. Farsa je gotova. Trebalo bi da budete zadovoljne, vaša policija i vaše pravosuđe uspešno su rešili jedno ubistvo!“

„Straža!“, kaže predsednik. „Izvedite osuđenog.“

Pre nego što me odvedu, neki glas vikne: „Ne brini, ljubavi, pronaći ću te i doći ću kod tebe.“ To je moja dobra i plemenita Neneta, više da me voli. Moji prijatelji iz podzemlja aplaudiraju. Oni znaju istinu o tom ubistvu i ovako mi pokazuju da su ponosni zato što nisam nikoga ocinkario.

Po povratku u malu dvoranu, u kojoj smo sedeli pre suđenja, žandari mi stavljaju lisice i jedan vezuje kratkim lancem moj desni ručni zglob za svoj levi ručni zglob. Niko ne progovara ni reč. Tražim cigaretu. Policijski narednik mi daje jednu i pali je. Svaki put kad je izvadim iz usta ili je prinesem usnama, žandar mora da podigne ili spusti ruku.

Stoječki sam popušio otprilike tri četvrtine cigarete. Svi ćute kao zaliveni. Pogledavši narednika, kažem: „Hajdemo.“

Pošto sam sišao stepenicama, u pratnji desetak žandara ulazim u unutrašnje dvorište Palate pravde. Tu nas čekaju kola za prevoz zatvorenika. Sedamo na klupe. Ima nas desetak. Narednik kaže: „Konsjeržeri.“

KONSJERŽERI

Kad smo stigli ispred poslednjeg dvorca Marije Antoanete, žandari me predaju glavnom čuvaru, koji potpisuje neki papir: prijemnicu. Odlaze bez reči, ali mi prethodno – kakvo iznenađenje! – narednik stegne ruke u lisicama.

Čuvar me pita: „Koliko si dobio?“

„Doživotnu.“

„Nije valjda?“ Pogleda žandare i shvati da je to istina. Taj pedesetogodišnji tamničar, koji je svašta video u životu i odlično pozna-je moj slučaj, ima za mene nekoliko lepih reči:

„Ah, skotovi! Pa oni su ljudi!“

Pažljivo mi skida lisice i lično me prati do tapacirane ćelije, specijalno uređene za osuđenike na smrt, ludake, izuzetno opasne zatvorenike i one osuđene na prinudni rad.

„Glavu gore, Papijone“, kaže mi zatvarajući vrata za mnom. „Poslaće ti deo tvojih stvari i hranu koju si ostavio u drugoj ćeliji. Glavu gore!“

„Hvala, šefe. Dovoljno sam hrabar, verujte, i nadam se da će im presesti ova doživotna kazna.“

Nekoliko minuta kasnije čuje se grebanje na vratima. „Šta je to?“

Neki glas mi odgovara: „Ništa. Samo sam zakačio papir.“

„Zašto? Šta piše na njemu?“

„Doživotni prinudni rad. Strog nadzor.“

Pomislim: stvarno su ljudi. Pa ne misle valjda da će me lavina koja mi se sručila na glavu navesti da se ubijem? Nisam se obes-hrabrio. Boriću se protiv svih. Preduzeću nešto koliko sutra.

Ujutru, dok sam pio kafu, zapitao sam se: žaliću se? Čemu? Zar bih na nekom drugom sudu imao veće izgleda da budem oslo-bođen? Koliko ću vremena potrošiti na to? Godinu dana, možda osamnaest meseci... A zašto? Da bih dobio dvadeset godina umesto doživotne robije?

Pošto sam rešen da pobegnem, dužina robije mi nije važna. Pada mi na pamet pitanje koje je jedan osuđenik postavio sudiji: „Koliko u Francuskoj traje doživotni prinudni rad?“

Vrtim se ukrug u svojoj ćeliji. Poslao sam poruke sa rečima utehe ženi i sestri, koja je, sama protiv svih, pokušala da odbrani brata.

Gotovo je, zavesa je pala. Moja porodica sigurno pati još više nego ja i mom sirotom ocu, tamo u unutrašnjosti, verovatno nije lako da nosi taj težak krst.

Trgnem se: ma ja sam nevin! Jesam, ali za koga? Da, za koga sam nevin? Kažem sebi: nemoj nipošto da pričaš naokolo kako si nevin, rugaće ti se. Dovoljno je glupo kad neko dobije doživotnu

robiju zbog svodnika, nema potrebe da još priča kako ga je neko drugi ucmekao. Najbolje bi ti bilo da začepiš gubicu.

Dok sam bio u pritvoru, kako u zatvoru Sante, tako i u zatvoru Konsjeržeri, nisam ni pomišljao da bih mogao da budem toliko strogo osuđen, pa se nisam ni trudio da saznam šta je taj „put u pakao“.

Dobro. Najpre treba da stupim u vezu sa drugim osuđennicima, možda će i oni hteti da pobegnu.

Odabrao sam jednog robijaša iz Marselja po imenu Dega. Sigurno ću ga videti u berbernici. Svakodnevno ide tamo da ga obrijе. Tražim da odvedu i mene. I zaista, kad sam stigao, video sam ga kako stoji okrenut prema zidu. Ugledao sam ga u trenutku kad je krišom propustio jednog zatvorenika ispred sebe kako bi duže čekao u redu. Izguravši drugog osuđenika, stajem pored njega. Brzo mu šapnem:

„Pa, kako si, Dega?“

„Dobro, Papi. Dobio sam petnaest godina. A ti? Čujem da si nagrabusio.“

„Aha, dobio sam doživotnu.“

„Žalićeš se?“

„Ne. Treba samo dobro da jedem i održavam kondiciju. Čuvaj snagu, Dega, sigurno će nam trebati jaki mišići. Imaš li pare?“

„Aha, imam deset hiljada franaka u engleskim funtama. A ti?“

„Ne.“

„Daću ti savet: nabavi pare i to brzo. Iber ti je advokat? On je budala, neće ti doneti cilindar. Pošalji ženu sa punim cilindrom kod Dantea. Neka ga da Bogatom Dominiku, garantujem ti da ćeš ga dobiti.“

„Pssst, čuvar nas gleda.“

„Opa, koristimo priliku da malo procaskamo?“

„Oh, ništa posebno“, odgovori mu Dega. „Kaže mi da je bolestan.“

„Šta je bilo? Ne može da svari suđenje?“ Debeli čuvar prsne u smeh.

To je to: već sam kročio na „put u pakao“. Zbijaju šale na račun dvadesetpetogodišnjaka osuđenog na doživotnu robiju.

Dobio sam cilindar. To je uglačana aluminijumska cev, koja se otvara tako što se odvrne tačno na sredini. Jedna polovina ulazi u drugu. Unutra je pet hiljada i šeststo franaka u novim novčanicama.

Kad su mi dali tu tubu debljine palca i dugu šest centimetara, poljubio sam je; da, poljubio sam je pre nego što sam je gurnuo u čmar. Duboko sam udahnuo da bi se popela u debelo crevo. To je moj sef. Mogu da me skinu do gole kože, kažu mi da raširim noge, nateraju me da kašljem, da se presamitim, ali ne mogu da je otkriju. Popela se visoko u debelo crevo. Ona je sastavni deo mene. To je moj život, moja sloboda, koju nosim u sebi... na putu osvete. Zato što stvarno nameravam da se osvetim! Štaviše, to je jedino o čemu razmišljam.

Napolju je mrak. Sâm sam u ćeliji. Zahvaljujući jakoj sijalici na tavanici, čuvar može da me vidi kroz rupicu na vratima. Zaslepljuje me to snažno svetlo. Prekrivam oči preklopljenom maramicom, pošto mi stvarno smeta. Ležim na dušek u stavljenom preko gvozdеног kreveta, bez jastuka, i prisećam se svih detalja tog užasnog suđenja.

Da biste shvatili nastavak ove duge priče i šta mi je omogućilo da istrajem u borbi, moraću da vam ispričam šta mi se sve desilo i o čemu sam razmišljao u tim prvim danima kada su me živog sahranili.

Šta ću da radim kad pobeğnem? Sada, kad sam imao cilindar, nisam ni najmanje sumnjao da ću pobeći.

Vraću se u Pariz. Prvo ću ubiti onog lažnog svedoka Polena, a onda dvojicu pandura koji su učestvovali u tom slučaju. Ali to nije dovoljno, moram da pobijem sve pandure. Ili bar što više pandura. Ah, znam! Kad budem slobodan, vraću se u Pariz i napuniću kofer eksplozivom. Ne znam koliko ću tačno strpati unutra: deset, petnaest, dvadeset kila. Pokušavam da izračunam koliko mi treba eksploziva da ubijem mnogo ljudi.

Dinamit? Ne, sedit je bolji. A zašto ne nitroglicerин? Dobro, kad stignem tamo, posavetovaću se s ljudima koji o tome znaju više nego ja. Ali panduri mogu biti sigurni da će mi platiti.

I dalje žmurim, sa maramicom na kopcima. Jasno vidim naizgled bezopasan kofer nabijen eksplozivom i podešeni okidač koji će aktivirati detonator. Treba da eksplodira u deset ujutru u sedištu Kriminalističke policiji na Keju Orfevr broj 36, u sali gde se podnosi izveštaj, na prvom spratu. U njoj se tada okupi najmanje sto

pedeset pandura koji čekaju naređenja i slušaju izveštaj. Uz koliko stepenika treba da se popnem? Ne smem da pogrešim.

Moram da izračunam koliko vremena treba koferu da stigne na cilj tačno u trenutku kada hoću da eksplodira. A ko će da ga odnese tamo? Pa dobro, smognuću hrabrost. Doći ću taksijem do ulaza u Kriminalističku policiju i odlučno ću reći dvojici stražara: „Ondesite ovaj kofer u salu za podnošenje izveštaja, ja idem za vama. Recite komesaru Diponu da mu ga šalje glavni inspektor Dibo a i da ću ja odmah doći.“

Ali da li će poslušati? Šta ako imam peh da naletim na jedine pametne pandure u Kriminalističkoj policiji? Propašće mi plan. Moram da smislim nešto drugo. Pokušavam da pronađem bolje rešenje. Uveren sam da ću smisliti siguran način.

Ustajem da popijem malo vode. Boli me glava od tolikog razmišljanja.

Ponovo ležem, ovoga puta bez obloga. Minuti sporo protiču. Ah to svetlo, o bože, to svetlo! Kvasim maramicu i ponovo je stavljam preko očiju. Prija mi hladno; natopljena vodom, maramica bolje prijanja uz moje kapke. Ubuduće ću je stalno koristiti.

U tim dugim satima u kojima planiram osvetu već jasno vidim sebe kako je sprovodim u delo. Svake noći, a ponekad i danju, idem kroz Pariz, kao da je moje bekstvo gotova stvar. To je potpuno izvesno, pobeći ću i vratiću se u Pariz. Naravno, prvo ću se obračunati s Polenom, pa sa pandurima. A šta je s porotnicima? Zar će te budale nastaviti mirno da žive? Sigurno su se vratili kući prezadovoljni zato što su obavili svoju dužnost sa velikim D. Bili su tako važni, šepurili su se pred susedima i pred svojim ženama, koje su ih, raščupane, čekale da zajedno pojedu supu.

Dobro, šta da radim sa porotnicima? Ništa. Oni su obične budale. Nisu se školovali za sudije. Ako je neki od njih žandar ili carinik u penziji, on se ponaša kao žandar ili carinik. A ako je mlekar, ponaša se kao palančanin. Poverovali su u tezu državnog tužioca, kome nije bilo teško da ih obrlati. Oni ne snose nikakvu odgovornost. To je, dakle, rešeno: neću ih povrediti.

Dok zapisujem sve te misli koje su mi se motale po glavi pre toliko godina i koje nadiru sa zastrašujućom jasnoćom, razmišljam o tome kako mrtva tišina i potpuna izolacija, na koje je osuđen

mlad čovek zatvoren u svojoj ćeliji, mogu da stvore jedan imaginarni život, pre nego što ga gurnu u ludilo. On je toliko snažan, toliko stvaran da čovek doslovno živi dva života. On uzleće i stvarno luta gde god želi. Odlazi kući, kod oca, majke, porodice, vraća se u detinjstvo, u različita razdoblja života. I, pre svega, u zamkove u Španiji, koje njegov plodni um izmišlja uz pomoć mašte, toliko bogate da on u tom fantastičnom udvostručavanju na kraju poveruje da proživljava sve ono što sanja.

Prošlo je trideset šest godina, ali moje pero, bez ikakvog naprezanja pamćenja, leti dok zapisuje ono što sam mislio u tom trenutku svog života.

Ne, neću povrediti porotnike. A državnog tužioca? E taj se neće izvući. Za njega imam recept Aleksandra Dime. Postupiću isto kao u *Grofu Monte Kristu*, gde su onog tipa strpali u podrum i ostavili da crkne od gladi.

Da, tužilac je kriv. Ta ptica grabljivica u crvenoj odori zaslužuje da bude pogubljena na najstrašniji mogući način. Da, tako je, posle Polena i pandura, pozabaviću se tom pticom grabljivicom. Iznajmiću neku vilu. Moraće da ima podrum, duboko pod zemljom, sa debelim zidovima i teškim vratima. Ako vrata nisu dovoljno debela, sam ću ih obložiti dušekom i kućinom. Kad iznajmim vilu, pronaći ću ga i oteti. Pošto ću prethodno ugraditi karike u zid, okovaću ga čim stignemo. A onda će doći mojih pet minuta!

Stojim naspram njega, vidim ga izuzetno jasno ispod spuštениh kapaka. Da, gledam ga isto onako kako je on mene gledao u sudnici. Prizor je toliko jasan i bistar da osećam toplinu njegovog daha na svom licu, jer sam tik pored njega, gotovo se dodirujemo.

Njegove oči kopca zaslepljene su i izbezumljene od bleštavog svetla reflektora koji sam uperio u njega. Krupne graške znoja slivaju mu se niz skamenjeno lice. Da, čujem svoja pitanja i slušam njegove odgovore. Snažno proživljavam taj trenutak.

„Prepoznaješ li me, gnjido? To sam ja, Papijon, koga si tako olako poslao na doživotnu robiju. Vrede li sada sve te silne godine koje si protraćio na školovanje, tolike neprospavane noći koje si proveo nad rimskim i drugim propisima; to što si učio latinski i grčki, žrtvovao mladost da bi postao veliki govornik? Šta si postigao, budalo? Jesi li to radio da bi stvorio nov, dobar društveni

poredak? Ubedio mase da je mir najbolja stvar na svetu? Širio filozofiju jedne čudesne vere? Ili naprosto zato da bi, zahvaljujući svom fakultetskom znanju, uticao na druge da postanu bolji ili prestanu da budu loši? Hajde, reci mi da li si upotrebio svoje znanje zato da spasavaš ili uništavaš ljude?“

Ma kakvi! Ti si se rukovodio samo jednom težnjom! Hteo si da se uspinješ sve više i više. Da se penješ lestvicama svoje odvratne karijere. Tebi je čast što si najbolji snabdevač robijašnice, nezauzastavljivi isporučilac robe za dželata i giljotinu.

Da je Dajbler⁶ bar malo zahvalan, slao bi ti na kraju svake godine sanduk najboljeg šampanjca. Zar mu nisi ti, svinjo jedna, omogućio da svake godine odseče pet-šest glava više? E pa sad sam ja tebe čvrsto okovao za zid. Vidim opet tvoj osmeh, da, vidim onaj pobeđnički izraz koji si imao na licu kad su pročitali moju presudu pošto si ti izneo optužbe. Kao da je bilo juče, a prošle su tolike godine. Koliko? Deset? Dvadeset?“

Ma šta je to sa mnom? Zašto deset godina? Zašto dvadeset? Trgni se, Papijone, jak si, mlad i imaš u utrobi pet hiljada i šeststo franaka. Dve godine, da, tako je, odslužiću dve godine od doživotne kazne, ne više... Zaričem se.

Hajde! Postaješ šmokljan, Papijone! Izluđuju te ova ćelija i ova tišina. Nemam cigarete. Juče sam popužio poslednju. Šetaću. Na kraju krajeva, ne moram da žmurim, ne moram da držim maramicu na očima da bih video šta će se desiti. Tako je, ustajem. Ćelija je duga četiri metra, to jest ima pet malih koraka od vrata do zida. Počinjem da koračam s rukama na leđima.

„Dobro“, nastavljam. „Kao što sam ti rekao, ponovo jasno vidim tvoj pobeđnički osmeh. E pa dobro, pretvoriću ga u grč! Ti imaš jednu prednost u odnosu na mene: ja nisam mogao da vrištim, a ti možeš. Vrišti, vrišti koliko god hoćeš, koliko god možeš. Šta ću da ti uradim? Primeniću Dimin recept? Pustiću te da krepaš od gladi? Ne, to nije dovoljno. Najpre ću ti iskopati oči. Šta? Još likuješ, misliš da ćeš onda biti u prednosti zato što me više nećeš videti. Osim toga, lišiću sebe zadovoljstva da čitam tvoje reakcije

⁶ Izvršilac smrtne kazne 1932.

u tvojim zenicama. Da, u pravu si, ne smem da ti iskopam oči. Bar ne odmah. Ostaviću to za kasnije.

Iščupaću ti jezik, taj tvoj grozni jezik, oštar kao nož. Ne, oštrij i od noža, poput žileta! Taj jezik koji si obeščastio zarad svoje slave. Isti onaj koji šapuće nežne reči tvojoj ženi, tvojoj deci i tvojoj ljubavnici. Zar ti imaš ljubavnicu? Pre će biti da imaš ljubavnika. Da, tako je. Ti možeš da budeš samo pasivan i slab. Moram prvo da ti uklonim jezik, pošto je on izvršilac, odmah posle tvog mozga. Pošto umeš tako vešto da ga koristiš, ubedio si porotu da potvrdno odgovori na postavljena pitanja.

Zahvaljujući njemu, pandure si prikazao kao časne ljude, posvećene svojoj dužnosti; zahvaljujući njemu, prošla je svedokova nedotupavna priča. Zahvaljujući njemu, ona dvanaestorica su mislila da sam najopasniji čovek u Parizu. Da nisi imao taj lukavi, taj tako vešt, tako ubedljiv jezik, uvežban da izobličava ljude, događaje i stvari, ja bih još sedeo na terasi *Grand kafea* na Belom trgu, ne bih morao da se mrdam odande. To je, dakle, rešeno, iščupaću ti tu tvoju jezičinu. Ali čime?“

Hodam, hodam, vrti mi se u glavi, ali sam i dalje preko puta njega... a onda, odjednom, sijalica se gasi i slabašno dnevno svetlo uspeva da uđe u moju ćeliju kroz dasku na prozoru.

Šta? Već je jutro? Proveo sam noć sveteći se? Kako su to bili lepi sati! Ta noć, tako duga, bila je tako kratka!

Sedim na krevetu i osluškujem. Ništa. Mrtva tišina. Povremeno se čuje tiho „cak“ na mojim vratima. To čuvar u kućnim papučama – da ga ne bismo čuli – priđe, podigne gvozdenu pločicu i priljubi oko uz rupicu koja mu omogućava da me vidi, a da ja njega ne vidim.

Mašina koju je osmislila Republika Francuska prelazi na drugu etapu. Ona savršeno radi. U prvoj je izopštila čoveka koji može da joj stvara nevolje. Ali to nije dovoljno. Taj čovek ne sme prebrzo da umre, ne sme da se izvuče tako što će se ubiti. Treba im. Šta bi radili u kaznionicama kad ne bi bilo zatvorenika? Zato ga nadziru. Mora da robija da bi državni službenici imali od čega da žive. Kad ponovo začujem „cak“, moram da se nasmejem.

Opusti se, nesposobnjakoviću, neću ti umaći. Bar ne tako što ću se ubiti, čega se ti bojiš.

Tražim samo jedno, da sačuvam zdravlje i što pre odem u tu Francusku Gvajanu, kuda me, hvala Bogu, šaljete.

Znam da tvoje kolege, stari moj zatvorski čuvaju koji stalno „cakćeš“, nisu naivni. U poređenju s njima, ti si dobričina. Odavno to znam, jer je Napoleon, kad je napravio tu robijašnicu i kad su ga pitali: „Ko će čuvati zlikovce?“, odgovorio: „Veći zlikovci od njih.“ Kasnije sam se uverio da nije slagao.

Klik-klak, na sredini vrata se pojavljuje otvor stranice dvadeset centimetara. Pružaju mi kafu i pogaču od sedamsto pedeset grama. Pošto sam osuđen, ne mogu više da idem u trpezariju, ali ako platim, mogu da dobijem cigarete i ponešto za jelo iz skromne kantine. Još koji dan i onda više neće biti ničega. Konsjeržeri je priprema za boravak u samici. Pušim s uživanjem *laki strajk* po ceni od šest franaka i šezdeset santima za kutiju. Kupio sam dve kutije. Trošim svoju kažnjeničku ušteđevinu, jer će mi je ionako zapleniti da bi pokrili sudske troškove.

U hlebu pronalazim ceduljicu, koju mi je poslao Dega. Piše mi da odem na čišćenje: „U kutiji šibica nalaze se tri vaške.“ Vadim šibice i pronalazim tri debele i zdrave vaške. Znam šta to znači. Pokazaću ih nadzorniku i sutra će me poslati, zajedno sa svim mojim stvarima, uključujući i dušek, u salu s parom kako bi ubili sve parazite – osim nas, naravno. I stvarno, narednog dana tamo zatičem Degaa. U sali s parom nema nadzornika. Sami smo.

„Hvala ti, Dega. Dobio sam cilindar zahvaljujući tebi.“

„Ne smeta ti?“

„Ne.“

„Kad ideš u klozet, svaki put ga dobro operi pre nego što ga ponovo staviš.“

„Dobro. Mislim da se dobro zatvara, pošto su novčanice, savijene kao harmonika, u odličnom stanju, iako ga nosim već sedam dana.“

„To je dobro.“

„Šta nameravaš da uradiš, Dega?“

„Pretvaraću se da sam lud. Neću da idem u Gvajanu. Ovde, u Francuskoj, odslužiću možda osam ili deset godina. Imam veze i dobiću najmanje pet godina pomilovanja.“

„Koliko ti je godina?“

„Četrdeset dve.“

„Ti si lud! Ako odslužiš deset od petnaest godina, izaći ćeš kao matorac. Bojiš se da odeš na robiju?“

„Da, bojim se robije, nije me sramota da ti to kažem, Papijone. Znaš, u Gvajani je grozno. Svake godine nastrada osamdeset odsto robijaša. Stalno dolaze novi konvoji, u svakom je između hiljadu osamsto i dve hiljade ljudi. Ako ne dobiješ gubu, zakačićeš žutu groznicu ili dizenteriju, koje će te dokrajčiti, ili tuberkulozu ili malariju. A ako te to mimoiđe, verovatno će te ubiti da bi ti uzeli cilindar ili ćeš poginuti dok pokušavaš da pobegneš. Veruj mi, Papijone, ne govorim ti ovo da bih te obeshrabrio, ali upoznao sam nekoliko robijaša koji su se vratili u Francusku pošto su odslužili male kazne, od pet ili sedam godina, i znam o čemu pričam. To su prave-pravcate ljudske olupine. U bolnici provode devet meseci godišnje, a što se tiče bekstva, kažu da to uopšte nije tako lako kako mnogi misle.“

„Znam, Dega, ali verujem u sebe i budi siguran da neću dugo tamo ostati. Ja sam mornar, poznajem more i znaj da ću vrlo brzo pobeći. A ti? Možeš li da zamisliš sebe kako provodiš deset godina u samici? Zar misliš da ćeš izdržati, da nećeš poludeti od samoće, čak i ako ti skinu pet godina, što nije izvesno? Ja sam trenutno sâm u ćeliji, nemam knjige, ne mogu da izlazim, ni sa kim ne mogu da razgovaram. Dvadeset četiri sata dnevno. Čak i ako to pomnožiš sa šeststo, a ne sa šezdeset minuta, opet nećeš steći pravu sliku kako je to.“

„Možda, ali ti si mlad, a ja imam četrdeset dve godine.“

„Čuj, Dega, reci mi iskreno čega se najviše bojiš. Drugih robijaša?“

„Ako hoćeš da čuješ istinu, Papi, tako je. Svi znaju da sam milioner i neće im mnogo trebati da me ubiju zato što će misliti da imam pedeset ili sto hiljada franaka.“

„Da se nešto dogovorimo? Obećaj mi da nećeš otići u ludnicu, a ja tebi obećavam da ću uvek biti pored tebe. Pomagaćemo se. Ja sam brz i snažan, rano sam naučio da se tučem i odlično baratam nožem. Ne sekiraj se, dakle, zbog ostalih robijaša: ne samo da će nas poštovati, plašiće nas se. A što se tiče bekstva, niko nam ne treba. Ti imaš pare, ja imam pare, ja umem da koristim kompas i upravljam čamcem. Šta ćeš više?“

Gleda me pravo u oči... Grlimo se. Dogovorili smo se.

Ubrzo se otvaraju vrata. On odlazi sa svojim stvarima, a ja sa svojim. Nismo predaleko jedan od drugog. S vremena na vreme, srećaćemo se kod brice i lekara, a nedeljom u kapeli.

Dega je uhapšen zbog slučaja lažnih bonova Ministarstva odbrane, koje je jedan falsifikator pravio na krajnje originalan način: izbeleo bi bonove od petsto franaka i onda bi na njima odštampao da vrede deset hiljada franaka. Pošto je papir bio isti, banke i trgovci su ih prihvatili s poverenjem. To je trajalo nekoliko godina i odeljenje za finansijske prevare pri državnom tužilaštvu nije znalo odakle da krene sve do dana kad su izvesnog Brijulea uhvatili na delu. Luj Dega je mirno vodio svoj bar u Marselju, gde su se svake noći okupljali istaknuti predstavnici podzemlja u južnoj Francuskoj i gde su se sastajale najveće propalice među svetskim putnicima.

Godine 1929. on je milioner. Jedne noći u bar je ušla otmeno obučena lepa mlada žena. Tražila je gospodina Luja Degaa.

„Ja sam, gospođo. Šta želite? Pređimo, molim vas, u drugu salu.“

„E pa ja sam Brijuleova žena. On je u zatvoru Sante u Parizu zato što je prodao lažne bonove. Posetila sam ga i dao mi je adresu vašeg bara i rekao da dođem i tražim od vas dvadeset hiljada franaka kako bi platio advokata.“

Suočen sa opasnošću da ga ta žena prijavi zbog njegove uloge u rasturanju lažnih bonova, Dega, jedna od najvećih bitangi u Francuskoj, izabrao je najgori mogući odgovor.

„Ja uopšte ne poznajem vašeg muža, gospođo, a ako vam treba novac, pustite se u promet. S obzirom na to koliko ste lepi, zaradićete i više nego što vam treba.“ Sirota žena, van sebe od besa, izletela je sva u suzama. Ispričaće mužu šta se desilo. Ogorčen, Brijule je sutradan rekao istražnom sudiji sve što je znao, zvanično optuživši Degaa da je rasturač lažnih bonova. Njega sada juri tim najboljih francuskih policajaca. Mesec dana kasnije, Dega, falsifikator, graver i jedanaestorica njihovih saučesnika uhapšeni su istovremeno na raznim mestima i bačeni u zatvor. Dovedeni su u Palatu pravde u Parizu, suđenje je trajalo četrnaest dana. Svakog od optuženih zastupao je neki poznati advokat. Brijule neće povući priznanje. Ishod: zbog bednih dvadeset hiljada franaka i jedne glupe izjave, najveća bitanga u Francuskoj je uništena, ostarila je deset godina

i osuđena je na petnaest godina prinudnog rada. Upravo sam sa tim čovekom sklopio pakt o životu i smrti.

Advokat Remon Iber došao je da me poseti. Nije bio naročito pričljiv. Ništa mu nisam zamerio.

Jedan, dva, tri, čet'ri, pet, okret... Jedan, dva, tri, čet'ri, pet, okret. Satima idem tamo-amoo, od prozora do vrata ćelije. Pušim, pribran sam, moral mi nije poljuljan, spreman sam na sve. Zaričem se da neko vreme neću razmišljati o osveti.

Neka tužilac ostane tamo gde sam ga ostavio, vezan za karike na zidu, preko puta mene. Još nisam odlučio kako će da crkne.

Izenada kroz vrata moje ćelije dopre kreštav, zlokoban vrisak očaja. Šta li je to? Čovek bi pomislio da to vrišti neko koga muče. Ali ovo nije Kriminalistička policija. Nemam načina da saznam šta se dešava. Uznemirili su me ti krici u noći. Mora da su vrlo glasni kad su prošli kroz ta tapacirana vrata. Možda je to neki ludak. Čovek može lako da poludi u ovim ćelijama, gde ništa ne stiže do njega. Glasno razgovaram sam sa sobom, pitam se: „Šta se to tebe tiče? Misli na sebe, samo na sebe, i na Degaa, svog novog ortaka.“ Sagnem se, pa se uspravim i udarim pesnicom u grudi. Zabolelo me je, znači da je sve u redu: mišići mojih ruku odlično funkcionišu. A moje noge? Čestitaj im: koračaš više od šesnaest sati, a nisi se umorio.

Kinezi su izmislili kapljicu vode koja pada na čelo. Francuzi su izmislili tišinu. Ukinuli su sve što može da odvрати misli. Nema ni knjiga, ni hartije, ni olovke, prozor sa debelim šipkama prekriven je daskama, kroz malobrojne rupe prolazi samo malčice prigušenog svetla.

Prestrašen zbog tog srceparajućeg vriska, vrtim se kao zver u kavezu. Stvarno imam osećaj da su me svi napustili, da sam doslovno živ zakopan. Da, potpuno sam sâm, do mene mogu da dospeju samo krici.

Vrata se otvaraju. Pojavljuje se stari sveštenik. Nisi sâm, pred tobom je sveštenik.

„Dobro veče, dete moje. Oprosti mi što nisam došao ranije, ali bio sam na odmoru. Kako si?“ Dobri stari sveštenik ulazi bez ustezanja u ćeliju i prostodušno seda na moj krevet.

„Odakle si?“

„Iz Ardeša.“

„Imaš roditelje?“

„Mama mi je umrla kada mi je bilo jedanaest godina. Tata me je mnogo voleo.“

„Čime se bavio?“

„Bio je učitelj.“

„Je l' živ?“

„Jeste.“

„Zašto onda govoriš o njemu u prošlom vremenu ako je živ?“

„On je živ, ali sam ja mrtav.“

„Oh! Ne govori tako. Šta si uradio?“

Bilo bi glupo da mu kažem kako sam nevin, pa brzo odgovorim:

„Policija kaže da sam ubio nekoga, a ako ona tako kaže, to je verovatno tačno.“

„Nekog trgovca?“

„Ne, svodnika.“

„I osudili su te na doživotnu robiju zbog ubistva nekog kriminalca? Ne shvatam. Ubistvo s predumišljajem?“

„Ne, iz nehata.“

„Neverovatno, siroto moje dete. Šta mogu da učinim za tebe? Hoćeš li da se moliš zajedno sa mnom?“

„Oprostite mi, oče, ali nisam imao veronauku, ne umem da se molim.“

„Nema veze, dete moje, ja ću se moliti za tebe. Dobri Bog voli svu svoju decu, bez obzira na to da li su krštena. Ponovićeš ono što ja budem govorio, od reči do reči, hoćeš li?“

Oči su mu bile tako blage, iz njegovog debelog lica izbijala je tolika dobrota da me je bilo sramota da ga odbijem i kad je klekao, ja sam uradio to isto. „Oče naš, koji si na nebesima...“ Suze mi naviru na oči. Videvši to, dobri sveštenik pokupi punačkim prstom jednu suzu s mog obraza, prinese je usnama i proguta.

„Za mene su, sine moj, tvoje suze najveća nagrada koju Bog danas može da mi dâ. Hvala ti.“

Ustavši, poljubi me u čelo.

Opet sedimo jedan kraj drugog na krevetu.

„Koliko dugo nisi plakao?“

„Četrnaest godina.“

„Zašto si plakao pre četrnaest godina?“

„Toga dana mi je umrla mama.“

Uхвати me za ruku i reče mi: „Oprosti onima zbog kojih ti tako patiš.“

Istrgnem ruku i, protiv svoje volje, đipim s kreveta. Stojim nasred ćelije.

„Ah ne, to ne! Nikad im neću oprostiti. Hoćete da vam kažem nešto u poverenju, oče? E pa dobro, svakog dana, svake noći, svakog sata, svakog minuta razmišljam o tome kada i kako ću pobiti sve one koji su me poslali ovamo.“

„Kažeš to i veruješ u to, sine moj. Mlad si, vrlo mlad. Ali kad dođeš u određene godine, odustaješ od kazne i osvete.“

Sada, trideset četiri godine kasnije, mislim isto kao on.

„Šta mogu da učinim za tebe?“, pita me sveštenik.

„Da prekršite zakon, oče.“

„Kako?“

„Idite u ćeliju broj 37 i recite Degau da njegov advokat podnese zahtev kako bi ga poslali u centralni zatvor u Kanu. Ja sam to danas uradio. Treba što pre da odemo iz Konsjeržerija u neki od zatvora gde se prave konvoji za Gvajanu. Ako propustimo prvi brod, moraćemo dve godine da čekamo u zatvoru dok ne isplovi sledeći. Posle se vratite ovamo, oče.“

„Šta da navedem kao razlog?“

„Kažite, recimo, da ste zaboravili molitvenik. Čekam odgovor.“

„A zašto ti se toliko žuri da odeš na jedno tako grozno mesto kakvo je kažnjenička kolonija?“

Gledam tog sveštenika, pravog-pravcatog božjeg trgovačkog putnika, i ubeđen da me neće izdati, kažem mu: „Da bih što pre pobegao, oče.“

„Bog će ti pomoći, dete moje, siguran sam u to i osećam da ćeš nastaviti život. Znaš, imaš oči dobrog momka i plemenitu dušu. Idem u ćeliju broj 37. Očekuj odgovor.“

Ubrzo se vratio. Dega se slaže. Sveštenik mi je ostavio molitvenik do narednog dana.

Kakav je sunčev zrak ušao danas u moju ćeliju, koja se kupu u svetlu zahvaljujući tom svetom čoveku!